

הלכה למעשה

שיעורו השבועי של מורנו הגאון הרב אופיר יצחק מלכא שליט"א

עלון מס'
124

פרשת פנחס
תשפ"ה

כתיבה ועריכה:
הרב דוד מלכא שליט"א

דיני בורר חלק ט"ו

נושאי השיעור *

א. שתיה דרך מפה. ב. שתיה בקש. ג. סינון מים עם תולעים. ד. טעם ההיתר לסנן מים גלויים. ה. איסור מחבץ. ו. הכנת גבינת שמנת משמנת חמוצה. ז. הוצאת שומן מעל החלב. ח. פינוי מאכלים שבצלחת. ט. מלאכת זורה. י. פיזור הרוק ברוח ושיפית מים דרך החלון. יא. התזת בושם ומטהר אויר. יב. דוגמאות מעשיות נוספות באיסור זורה.

האליה רבה שמיקל לסנן מים במפה דרך פיו אף לדעת הראשונים שאמרינן שרייתו זהו כיבוסו בבגד נקי, וסיים דבמקום הדחק יש להקל בזה.^א

לדינא לבני ספרד יש להקל לשתות את המים דרך המפה ואין בזה חשש ליבון, כסתימות דברי השו"ע, ולבני אשכנז יש להקל רק בשעת הדחק כהכרעת המשנ"ב. אולם אם הוא בגד מכובס שעדיין לא השתמשו בו, מותר לכל השיטות, ואכמ"ל בזה.^ב

אך אם מסנן במפה יין או שאר משקים כתב המשנ"ב (סקנ"ט) דאין בזה חשש ליבון לכו"ע, דאין המפה מתלבנת ע"י זה.^ג

לפיכך יין עם פיזורי פקק שעם, מותר לשתותו דרך מפה אף באופן שאסור לסננו ואין בזה חשש מלבן או בורר.

ב. שתיה בקש

עפ"י הנתבאר דמותר לברור פסולת משתיה בשעת השתיה אף בכלי, שתיה שיש בה לכלוכים ופסולת, כגון מיץ תפוזים סחוט עם גרעיני הפרי, מותר לשתותו עם קש, ואין בזה איסור אעפ"י שבורר בין המיץ לגרעינים על ידי הקש, דכיון שנברר תוך כדי השתיה, אין זה מעין מלאכת בורר.^ד

א. טעם ההיתר אינו משום דרך אכילה דהרי אין הדרך לשתות דרך מפה, אלא כל שהסינון אינו שלב קודם השתיה אלא הוא בשעת השתיה ממש, אין בזה בורר, וכן מבואר בביה"ל בסעיף ד' (ד"ה הבורר). ולכן אף לשתות דרך מסננת מותר דאין זה בכלל מלאכת בורר.

ב. השע"צ (אות נ"ב) הביא את דברי האליה רבה דאין בזה ליבון משום שאינו נשרה רק דבר מועט, וכתב על זה דהוא טעם קלוש, אך סיים דיש להקל במקום הדחק מכיון שדעת הסמ"ג והגר"א שלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו כשאינו מתכוין לכך, ולכן כאן יש להקל במקום הדחק בפרט שהוא דבר מועט וגם יש לצרף את שיטות הראשונים שלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו בבגד נקי.

ג. בטעם שאין בשתיית מים דרך מפה חשש שמא יסחוט, ביאר הב"י (הביאו המשנ"ב ס"ק ס') דכיון שאינו נשרה במים אלא דבר מועט מהבגד כדי הנחת פיו, אינו בהול לסוחטו ולכן אין חשש שמא יסחוט.

עוד טעם כתב הבית יוסף, דאין זו שריה הצריכה סחיטה, דבהגעת המים בבגד כסחוט ועומד הוא, וביאור דבריו דמכיון שכמות המים בבגד מועטת, אינו חושש לסוחטו. [נהחלוק בין הפירוש הראשון לשני, דלפירוש הראשון הטעם שאינו בהול לסוחטו משום שהשטח הרטוב קטן, ולפירוש השני הוא משום שכמות המים בבגד מועטת. הנפק"מ בין הביאורים הוא אם ישתה בזה אחר זה כל פעם ממקום אחר, לטעם הראשון אסור ולטעם השני מותר, ובבית יוסף נראה ששני הביאורים אמת, ולכן יש להקל].

אך מ"מ כתב המשנ"ב (ס"ק ס') בשם החיי אדם דיש להיזהר שלא ישתה דרך בית יד מבגדו, דבזה יש חשש סחיטה היות ומצטער בלבישתו.

ד. אך משום חשש צובע יש ליקח בגד כהה, או בגד שכבר שתה או סינן בו קודם השבת והוכחה מראיתו.

ה. לכאורה היה מקום לחלק בין שתיה בקש לשתיה ע"י מפה, דבשתיה בקש הפסולת נבררת למטה בתחתית הקש והוא שותה למעלה ויש הפסק בין הברירה לשתיה, משא"כ כשתיה ע"י מפה הפסולת נעצרת בעת שמגיעה לפיו. אך בכל זאת נראה להתיר, דלשון הרא"ש והשו"ע דאם בשעת השתיה מעכב את הפסולת שלא יכנס לתוך פיו אין זה בורר, ואף בקש הפסולת נבררת ע"י השתיה בשעה ששואב בפיו מהקש.

עוד נראה דבקש אף אם נאמר שאין בזה את ההיתר הנ"ל של סודר, מ"מ אין בזה בורר דחשיב דרך שתיה משום שהדרך לשתות על ידי קש. ולדעת החזו"א שכל כלי שמשתמשים בו גם כשלא בוררים אין זה נחשב לכלי המיוחד לברירה, יש עוד סבא להקל בקש דהרי שותים בו אף כשאין פסולת לברור. [אך בשתיה דרך סודר אין את ב' ההיתרים הללו, דאין זה דרך שתיה וגם שותים דרכו רק כשרוצים לסנן, ולכן כתבו הרא"ש והשו"ע דמותר לסנן בו רק משום שמסנן את הפסולת בשעת השתיה].

בדרום אמריקה [בפרט בארגנטינה] מצוי משקה המאט"ה, הוא כוס עם מים ועלי תה מעורבים שיש בו קש שיש בתחתיתו מסננת הנודעת לסנן את עלי התה, באיל משולש (פ"ז סל"ח) הביא שהפוסקים נחלקו אם יש בזה בורר.

דעת הגר"צ אבא שאול והגר"ש אלישיב דיש בזה איסור בורר משום שהוא כלי המיוחד לברירה ובפרט שנברר למטה והוא שותה למעלה, והרי זה בורר ואחר כך שותה בלי ברירה.

אך דעת הגר"נ קרליץ והגר"ש וואזנר דאין בזה איסור בורר דיש בזה את היתר השו"ע כסודר היות ונברר בעת השתיה.

לדעת הגרש"ז איערבך שכל כלי שנועד רק לשימוש של לאלתר, חשיב דרך אכילה ואין זה נחשב בורר בכלי, אין בזה איסור בורר דהרגילות לשתות את משקה המאט"ה רק לאלתר. למעשה אין למחות במקילים, אך לכתחילה נכון שלא להשתמש בו.

* השיעור השבועי נמסר על סימן ש"ט סעיפים ט"ז-י"ז, ולכן כל מקום שמוזבא בסתמא מקור של סעיף או ס"ק מספרי האחרונים הוא מסימן ש"ט.

ולכן מותר גם לשתות משקה עם פסולת בבקבוק של תינוק, והפסולת נעצרת על ידי הפטמה, דכל שנברר בעת השתיה אינו בגדר מלאכת בורר. וכן מותר ליתן בפיו של תינוק מוצץ עם חורים קטנים ונותנים בתוכו ענבים וכדו', התינוק לוחץ בפיו על המוצץ ודרך החורים יוצאים רק הנוזלים, ואין זה נחשב בורר בכלי, מכיון שנברר בעת האכילה.¹

ג. סינון מים עם תולעים

ישנם מקומות בודדים בעולם שיש תולעים במים, אעפ"י שכמעט ואינם נראים ואומות העולם כך שותים, אסור לסנן מים אלו במסננת או בסודר, דכיון שהיהודים לא שותים כך מחמת איסור תולעים, יש בזה איסור בורר.² אך אם מים אלו נמצאים בבור מותר לפתוח את הברז אף שיש מסננת בקצה הברז ולשתותם, ויפתח מעט לאיבוד בתחילה. אך צריך לשתותם לאלתר, ולכן אין לקרם ולשתותם לאחר שעה.³

ד. טעם ההיתר לסנן מים גלויים

בגמרא בסוכה (נ ע"א) מבואר שמים גלויים שאסור לשתותם משום חשש שנחש הטיל שם ארס, מותר לסננם בשבת. החזו"א (סימן קנ"ט ס"ק כ"ג) מבאר שהטעם שאין בזה איסור בורר, משום דגילוי אינו אלא חומרא. וקשה הרי על הצד שיש כאן ארס, הרי זה בורר. וביאר הגר"ח קנייבסקי (דרך אכילה עמוד ס'), דכיון שהוא חשש רחוק ועושהו רק משום ההלכה, לכן אין זה בורר. וצ"ע הרי זה בגדר מכיון ולא פסיק רישיה, והיכן מצינו שאם יש רק צד קטן של תוצאה של איסור התירו לכיון לאיסור.

ובפשטות נראה לבאר שהטעם שאין בזה משום בורר מכיון שאין הפסולת ניכרת כנתבאר בשיעורים הקודמים.

ומכאן נלמד לאותם הנוהגים ליתן בד בפסח בקצה הברז, משום חשש פירורי חמץ קטנים, דאין בזה שום חשש בורר, הן מצד שהוא חשש רחוק, והן משום שהפסולת לא נראית, ובפרט שכיום אינו אף בגדר חומרא, אלא שמנהג אבותיהם בידיהם.

ה. איסור מחבץ

בגמרא בשבת (צה ע"א) איתא דהמחבץ חייב משום בורר, הרמב"ם כתב

דהיינו תולדת בורר, ופסק כן השו"ע להלכה דהמחבץ תולדת בורר הוא. הראשונים נחלקו מהו מחבץ, ותחילה יש להקדים ולבאר את אופן עשיית הגבינה והחמאה. הגבינה נעשית ע"י שנותן בתוך החלב קבה של בהמה או שאר מיני חימוץ המקרישים את החלבון שבחלב, וע"י כך נפרד החלבון הקרוש מהמים שבחלב הנקרא קום, אך הם עדיין מעורבים. לאחר מכן מסננים את הקום מהחלב הקרוש, והחלב הקרוש שנשאר הוא הגבינה.⁴ תהליך עשיית החמאה הוא ע"י טירוף החלב בכח עד שהשומן שבחלב מתפרד מהחלב ומתקבץ יחד לגושים, לאחר מכן מסננים מהם את החלב שנותר, ואז לשים ודוחקים יחד את גושים אלו ונעשה חמאה.

הרמב"ם (פ"ז ה"ו) פירש שמחבץ היינו השלב הראשון של עשיית הגבינה שנותן קיבה בתוך חלב כדי לחבצו, והרי זה תולדה של בורר שהרי הפריש את הקום מן החלב.

רש"י (צה ע"ב) פירש דמחבץ היינו השלב השני של עשיית הגבינה שנותן את הקום בתוך כלי גמי ומי החלב נוטפים.

הריב"ש (סימן קכ"א) פירש דמחבץ היינו שמוציא חמאה מן החלב.⁵

הצד השווה שבכל הביאורים שמפריד בין החלק הנוזלי לחלק היותר שומני וע"י כך נוצר משהו חדש.⁶ ולדינא כתבו המג"א (ס"ק י"ח) והמשנ"ב (ס"ק ס"ב) דכל הפירושים אמת ובכל האופנים הללו הרי זה מחבץ שחייב משום בורר, וכ"כ האגלי טל (בורר ס"ק כ"ה).

הטעם שיש בזה איסור דאורייתא של בורר, ביאר הגר"ז (סכ"ה) דחשיב כבורר בנפה וכברה, משום שנעשה בכלי או באמצעות חומרים מסויימים וכך דרכו.⁷

ו. הכנת גבינת שמנת משמנת חמוצה

שמנת חמוצה אם שמים אותה בתוך בד עם כפית מלח, המים נוטפים לאט לאט כל הלילה עד שיוצאים כל הנוזלים, וכך נעשית השמנת החמוצה גבינת שמנת למריחה.⁸ על פי הנתבאר לעיל אסור לעשות כן בשבת, דהרי זה איסור מחבץ שהוא תולדת בורר,⁹ משום שמפריד בין המים לשמנת וכך נוצר גבינת שמנת.¹⁰

1. אך לולי היתר זה היה לנו לאסור מדין ספיה כמבואר בסימן שמ"ג. ואעפ"י שהענב והמיץ נחשבים מין אחד ומותר לבוררו אף בכלי, מכל מקום פעמים רבות שהתינוק לוחץ בפיו על המוצץ והמיץ נפרד מהענב ורק בלחיצה השניה נברר ונכנס המיץ לפיו, וברגע שהמיץ מופרד מהענב הרי הם שני מינים. ואין בזה איסור סוחט משום שהוא דרך אכילה היות ונעשה בתוך פיו כמבואר במשנ"ב בסימן ש"כ (סוס"ק י"ב), וייתכן דזו סברא נוספת בטעם שאין זה בורר.

2. אעפ"י שרוב העולם כן שותה את המים עם התולעים הללו, אין בזה את היתר משתתי בהכי המבואר בסי', דמשתתי בהכי נקבע לפי מציאות השתיה על פי ההלכה. כן מבואר בסעיף זה, דהרא"ש כתב שמים שיש בהם תולעים אסור לסננם [אלא ע"י מפה לתוך פיו], וביאר הכ"י דהטעם שיש בזה איסור בורר משום שמים שיש בהם תולעים לא משתתי כלל, וכן ביארו הלבוש, הגר"ז (סכ"ג) ועוד אחרונים. [אך תחיי אדם (כלל ט"ז ס"ח ובנשמת אדם סק"ה) צידד קצת להקל בזה, משום שהגויים כן שותים את המים עם התולעים, ומה שיהודים לא שותים את המים הללו הוא רק אריה דאיסורא דרביע עליה, ודבר שאין אוכלים אותו או שותים אותו מחמת האיסור שקיים בו אינו נחשב לפסולת. והביא שם שכן מבואר בכלבו, ומה שמבואר כאן ברא"ש שמים עם תולעים אסור לסננם, ייתכן דאייירי בתולעים גדולים שגם הגויים לא שותים אותם כן, וסיים שם בצ"ע].

3. אין להקל לסנן את המים עם התולעים מדין פסולת שאינה נראית, דאחר הסינון רואים את התולעים. 4. בפשטות יש לאסור לשתותם מהברז היות והמסננת נחשבת כלי ברירה ואסור אף לאלתר. אך המנחת יצחק (ח"ז סימן כ"ג) היתר זאת על פי החזו"א (סימן נ"ג), דכלי ברירה הוא כלי שמתעסקים בו רק כשבוררים, אך אם משתמשים בו גם כשלא בוררים, אין זה כלי ברירה, והרי ברו עם המסננת משתמשים גם כשלא רוצים לברור את התולעים [כגון מים לנטילה והדחתן] ולכן אין זה כלי ברירה, והרי זה בורר אוכל מתוך פסולת לאלתר ומותר.

וכ"פ להקל בשבת הלוי (ח"א סימן צ"ב) אך כתב שיפתחם מעט לאיבוד, וביאר שם את טעם ההיתר דלא תמיד יש תולעים, וכשפותח מעט לאיבוד, בעת פתיחת הברז לא עשה איסור, והמים שבאים אחר כך הרי זה גרמא, ובצירוף שהוא רק ספק יש להקל.

5. ואם רוצה לעשותו גבינה קשה, לשים את פירורי הגבינה ומחברים אותם יחד, מייבשים אותה ונעשית גבינה קשה.

6. והוא הדין לכל חומר שנותנים בתוך חלב כדי להפריד בין החלב לשומן, לצורך עשיית חמאה וכדו', הרי זה מחבץ תולדה דבורר, כגון לימון וקאלציום.

ובכלל זה המעמיד חלב במקום חם כדי שתעשה גבינה כמבואר במשנ"ב (ס"ק ס"ג).

7. וכן ביאר המפרש את דברי השו"ע דהמחבץ חייב וכמבואר בביה"ל (ד"ה המחבץ).

8. אעפ"י שחלב זה קודם הפרדתו הוא מין אחד עם השומן ובמין אחד אין ברירה, ביארו המג"א (סק"ה) והגר"ז (סכ"ה) דכל מה שאין בורר במין אחד הוא דוקא בדברים יבשים, אבל בדברים לחים שהם מתערבים היטב הוי תערובת גמורה אף במין אחד.

9. היינו אף באופן שלא נעשה בכלי ממש אלא ע"י חומרים מסויימים [כגון נתינת קבה לחלב], זה נחשב לבורר בכלי, מכיון שהדרך כך לבורר.

10. ויש שמוסיפים זיתים או שום שמיר בתהליך העשיה.

11. ואף אסור להתחיל עשייתה בשבת, אפילו שיעקר ההתגבשות תהיה אחר השבת, וכדין זורע בשבת וקליטת הזרעים אחר השבת.

אך אם הניחו כבר קודם השבת, מותר לפותחו ולאוכלו בשבת, ואם רואה שעדיין לא הסתיים, לא יסגרנו, ואכמ"ל.

12. וזה ממש כעין פירושו של רש"י באיסור מחבץ שנותן את הקום בתוך כלי גמי ומי החלב נוטפים.

בשיעורים הקודמים נתבאר דמים המעורבים עם הלבן מותר לשפוכם משום דמשתתי בהכי לרוב העולם, אך כאן אין להתיר מטעם משתתי בהכי, משום דאין זה סתם דילול נוזלים על מנת לאכול את השמנת בלי נוזלים, אלא ההפרדה המוחלטת של המים מהשמנת מייצרת גבינת שמנת למריחה ונוצר כאן דבר חדש, דלפני זה מאכל זה היה שמנת חמוצה הנועדה לעוגות וכדו'.

ז. הוצאת שומן מעל החלב

המג"א בסימן תק"י (ס"ק י"ג) כותב דאם יש שומן הצף מעל החלב", אסור להוציא את השומן כדי לאכול את החלב, דהרי זה בורר פסולת מתוך אוכל, אלא יקח רק חלק מהשומן וישאיר שכבת שומן על החלב, או יקח את כל השומן עם שכבת חלב הסמוכה לו. המשנ"ב כאן (ס"ק ס"ב) והכה"ח (אות ק"י) הביאו את דברי המג"א להלכה.

בטעם ההיתר ליקח חלק מהשומן כשמשאיר חלק מהשומן ביארו המשנ"ב (שם) והחזו"א (ריש סימן נ"ג) עפ"י השו"ע בסי"ד שמותר ליטול את היין מלמעלה שלא מעורב עם השמרים משום שלקח יין מ"יין, ואף כאן לוקח את השומן שלא מעורב עם החלב ונמצא שלקח שומן משומן ולא שומן שמעורב עם חלב, דהשומן שמעורב עם החלב הוא רק השומן הסמוך לו.

בטעם ההיתר ליקח את השומן עם שכבת חלב מצינו ב' ביאורים: א. לדעת המשנ"ב (סקנ"ה) שמותר ליקח פסולת ואוכל מתוך אוכל טעם ההיתר הוא משום שלוקח פסולת ואוכל מתוך אוכל. ב. החזו"א (ריש סימן נ"ג) סובר שאסור ליקח פסולת ואוכל מתוך אוכל, וביאר דטעם ההיתר ליקח שומן עם שכבת חלב משום דאז לקח את כל מקום התערובת ולא הפריד בין התערובת, דרק החלב הסמוך לשומן מעורב עם השומן ולא כל החלב.

הנפק"מ בין ב' הביאורים הוא אם צריך להוציא את כל שכבת החלב הסמוכה לשומן או שמספיק להוציא מעט חלב עם כל שכבת השומן, לטעם הראשון סגי במעט חלב ולטעם השני צריך שיוציא את כל שכבת החלב הסמוכה לשומן. בשיעורים הקודמים הארכנו במחלוקת זו ובהכרעת ההלכה בזה.

ח. פינוי מאכלים שבצלחת

מאכלים שנותרו בצלחת ורוצים להחזיר כל מאכל למקומו, הרי זה איסור בורר משום שמפריד בין ב' מיני אוכלים לאוכלם לאחר זמן. אך עפ"י הנתבאר בליקחת שומן מהחלב, אם יניח מעט מהמאכל לכל אורכו בסמיכות למאכל הצמוד לו, או שיטול עם פס מהמאכל הסמוך לו, הרי זה מותר.

לפיכך אורז ואפונה הסמוכים זה לזה, ורוצים להחזיר כל אחד למקומו, מותר ליטול את כל האורז וישאיר פס אורז סמוך לאפונה, או שיטול את כל האורז עם פס אפונה הסמוך לו¹⁰. וה"ה לעוף הסמוך לאורז וכדו', דיטלנו עם כל פס האורז הסמוך לו.

ט. מלאכת זורה

אחת מל"ט אבות מלאכות היא מלאכת זורה, והיינו שזורה את התבואה עם הפסולת שלה לרוח כדי שהפסולת תתפור ברוח וגרעיני התבואה יפלו במקומם. בגמרא בשבת (עג ע"ב) מקשינן מדוע מחשיבים את זורה, בורר ומרקד כג' מלאכות הרי כל המלאכות הללו ענינם להפריד פסולת מהאוכל. ותירצה הגמרא דאע"ג שכל המלאכות הללו דומות זו לזו, מ"מ כל דבר שהיה במשכן החשיבו כמלאכה נפרדת. מבואר כאן לכאורה בגמרא דזורה היינו שנעזר ע"י הרוח להפריד בין פסולת לאוכל, ולמעשה יש בזה מחלוקת כמשי"ת.

י. פיזור הרוק ברוח ושפיכת מים דרך החלון

בירושלמי (פ"ה ה"ב) כתב דרקק והפריחתו הרוח חייב משום זורה. וכן פסק

הרמ"א דהרוק ברוח בשבת והרוח מפזר הרוק, חייב משום זורה.

אך הרעק"א כאן כתב בשם המהריק"ש דלא ראינו מי שחושש לזה כיון דאינו מתכוין לכך, וכל שכן שאין זה דרך זורה, והביאוהו המשנ"ב (ס"ק ס"ז) והכה"ח (אות קל"ב).

עוד כתב הרעק"א בשו"ת (מהדו"ק בסימן כ'), והקדמו המהר"י חאגיז בספרו עץ חיים, הקדמת מלאכת בורר וזורה אות י', דמלאכת זורה היינו שעל ידי הרוח מפריד בין הפסולת לאוכל כעין בורר, ולא כשמפריד בין פסולת לפסולת [או בין אוכל לאוכל], דהפרדתו לחלקים אינו בכלל זורה. וכתב שם שכן מוכח בגמרא בשבת הנ"ל דאמרין התם שזורה הוא כמו בורר ומרקד, ולכן השמיטו הרי"ף הרמב"ם הרא"ש והטור את דין הירושלמי, היות והבבלי חולק על הירושלמי. [וכן מוכח מהדו"ה פרק קמא דפסחים, שהחמץ הנשאר ב"ד שחל בשבת מפזר וזורה לרוח].

ולכך כתב שם הרעק"א דמותר לשפוך מים דרך החלון, אף שהרוח מפזרת את המים, משום שאין כאן הפרדת פסולת מאוכל אלא פיזור הטיפות, וגם לדעת הרמ"א שפסק את הירושלמי, יש לצדד להקל, דכשם שאין דיתה ומעמר אלא בגידולי קרקע, כך אין זורה אלא בגידולי קרקע ומים אינם גידולי קרקע¹¹, אך רוק שבא מהאדם חשיב גידולי קרקע, דאדם נקרא גידולי קרקע. ועוד דהוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה להערוך מתיר. הביה"ל (ד"ה מפור) הביא את דברי הרעק"א.

עוד כתב הביה"ל, דבספר אלפי מנשה פירש כונת הירושלמי דלא כהרמ"א, אלא דאיירי שהרוח מעביר את הרוק ארבע אמות ברה"ר, וחיובו משום הוצאה, ומה שהזכיר הירושלמי זורה הוא רק על דרך דוגמא, כמו שזורה חייב אף שהרוח מסייעו, כן הוא ברוק שהרוח מוליכו חייב משום הוצאה, ומסיים הביה"ל והוא נכון.

ומבואר בדברי המשנ"ב והביה"ל שהכריע לדינא דפיזור הרוק ברוח מותר ואין בזה זורה ודלא כהרמ"א מג' סיבות: א. אינו מתכוין לזריה וגם אין זה דרך זורה. ב. אינו מפריד בין פסולת לאוכל. ג. פסיק רישיה דלא ניחא ליה שיש מתירים. ובשפיכת מים מועטים דרך החלון יש סיבה נוספת משום שאין זה גידולי קרקע ואין זורה אלא בגידולי קרקע.

אך המג"א בסימן תמ"ו (ס"ק ב) כתב שאם מפרר את החמץ וזורה לרוח ב"ד ניסן שחל בשבת, אפשר דהוי מלאכה דאורייתא, כמו שכתב הרמ"א בסוף סימן שי"ט, ואף על ידי גוי אסור. ומבואר שפסק את הרמ"א אף שלא מפריד בין פסולת לאוכל. והגר"ז (שם ס"ה) כתב שאין בזה איסור תורה, היות ולא מפריד בין פסולת לאוכל, אך משמע שמדרכבן אסור. אך המשנ"ב שם (ס"ק יז) פסק דמותר לפזר את פיזורי החמץ ברוח, ובשעה"צ שם (אות י') הביא את המג"א ושלח למה שכתב כאן, דמותר אף מדרכבן מהטעמים הנ"ל.

יא. התזת בושם ומטהר אויר

מותר להתז בושם ומטהר אויר, אף לדעת הרמ"א ודעימיה שיש איסור זורה בפיזור הרוק ברוח, משום דלא הרוח מפזרת את הבושם בחלל החדר, אלא הכל נעשה על ידי האדם היות ויוצא דרך נקב קטן. וכ"כ להתיר האג"מ (הלכות שבת לגר"ש איידר זורה הערה ס"ח), והמנחת יצחק (ח"ו סימן כ"ו כ"א), וכ"פ להקל הגרש"ז אויערבך (שו"ש הערה נ"ד), האור לציון (פל"א תשובה י"ז) והחזו"ע (שבת ד' עמוד רמ"ב כ"ב). וה"ה דיש להקל להתז ספריי נגד חרקים

יז. הוא מצוי בחלב מהפחה, דהחלב שוקע והשומן צף.

יח. אעפ"י שלדעת המשנ"ב רשא' גם ליטול את כל האורז עם מעט אפונה הסמוכה לו, ולא צריך ליטול את כל פס האפונה הסמוכה לאורז, דהרי זה פסולת ואוכל מתוך אוכל, או אוכל ופסולת מתוך פסולת, מ"מ מכיון שלדעת הגר"ז והחזו"א אסור ליטול פסולת ואוכל מתוך אוכל, לכך טוב ליקח את האורז עם כל פס האפונה הסמוך לו, ובפרט שאם נוטל את כל האורז עם מעט אפונה, פעמים שיש מכושול כשנוטל בפעמיים ושלוש ורק בפעם הראשונה נטל עם מעט אפונה.

יט. לקמן יבואר דהא דאין דיתה ומעמר בגידולי קרקע היינו רק מדאורייתא, אבל מדרכבן יש דיתה ומעמר אף בדבר שאינו גידולי קרקע, ולפי זה אף זורה יש איסור מדרכבן אף בדבר שאינו גידולי קרקע, וצריך לומר דהרעק"א צירף את סברא זו לשאר הסברות להקל, אך סברא זו לבדה אינה מספיקה להקל.

כ. עוד הביא שם השעה"צ את הרו"ה בפרק קמא בפסחים הנ"ל, דמבואר בדבריו שמותר לפזר ברוח פיזורי חמץ.

כא. והוסיף דגם אם הרוח מסייעו, אם היה מתפורר גם ללא הרוח, הרי הרוח בגדר מסייע שאין בו ממש.

כב. וכתב שם להקל משום שלא פוסקים כדעת הרמ"א ודעימיה, ובהמשך דבריו (עמוד רמ"ו) הביא את סברת המנחת יצחק שאף לדעת הרמ"א יש להקל.

לכו"ע מחמת סברא זו ואין בזה איסור זורה.

אך אם מתיז את הבושם כנגד רוח המזגן או המאוורר, במטרה שהרוח תפזר היטב את הבושם בחלל החדר, לכאורה יש לאסור לדעת הרמ"א²¹, המג"א והגר"ז, דזורה היינו כשנעזר ברוח לפזר אף דבר שאינו פסולת ואוכל²². אך לדעת הרעק"א והמשנ"ב יש להקל, דזורה היינו רק כשמפריד בין פסולת לאוכל.

למעשה נכון להימנע שלא להתיז בושם או מטהר אויר כנגד המאוורר או המזגן, אך מעיקר הדין מותר²³.

יב. דוגמאות מעשיות נוספות באיסור זורה

מעיקר הדין מותר לנער מהחלון מפה עם פירורי לחם, כדי לנקותה או עבור תרנגולים, היות ולא מפריד בין פסולת לאוכל, וגם אינו מכויץ לפיזורם על ידי הרוח, אך מכל מקום נכון להימנע משום שלדעת הרמ"א, המג"א והגר"ז יש לאסור. אך אם אין רוח בעת הניעור, אין לחוש כלל.

מותר ליתן מים במכשיר אדים קרים כשאין שום פעולה חשמלית, אעפ"י שהמכשיר מחלקם לחלקיקים קטנים ומפזרם לאוויר ואין בזה איסור זורה, דאין זה גידולי קרקע ולא הפרדת פסולת מאוכל, ומכיון שהוא צורך הכרחי, יש להקל בו יותר מהתזת בושם ומטהר אויר כנגד המזגן והמאוורר ואין צריך להימנע. והוא הדין למצנן אויר²⁴.

מותר מעיקר הדין להשתמש בשבת בקונפטי שמסוככים ועפים ניירות צבעוניים באויר, דמלבד שלא מפריד בין פסולת לאוכל, גם אין זה מחמת הרוח, אלא מחמת שחרור הלחץ והרי זה דומה להתזת בושם ומטהר אויר שלא כנגד מזגן או מאוורר דנתבאר לעיל שלכו"ע מותר. אך אינו ראוי, דהניירות אחר השלכתם הם מוקצה וקרוב להיכשל בטלטולם, וגם נראה קצת כזילותא דשבתא.

דינים העולים

א. מים שיש בהם תולעים ושאר לכלוכים, אף דאסור לסננם במסננת או בסודר, מכל מקום מותר להניח מפה על הכוס ולשתות דרך המפה, דכיון שנברר תוך כדי השתיה, אין זה מעין מלאכת בורר.

לבני ספרד אין לחוש לכיבוס המפה מדין שרייתו זהו כיבוסו, ולבני אשכנז

יש להקל רק בשעת הדחק. אולם אם הוא בגד מכובס שעדיין לא השתמשו בו, מותר לכל השיטות.

אך יין ושאר משקים, אין לחוש כלל לכיבוס. לפיכך יין עם פירורי פקק שעם, מותר לשתותו דרך מפה ואין בזה איסור בורר או מלבן.

ב. שתיה שיש בה לכלוכים ופסולת, כגון מיץ תפוזים סחוט עם גרעיני הפרי, מותר לשתותו עם קש, ואין לחוש לאיסור בורר בין המיץ לגרעינים על ידי הקש, דכיון שנברר תוך כדי השתיה, אין זה מעין מלאכת בורר.

כמו כן מותר לשתות משקה עם פסולת בבקבוק של תינוק, והפסולת נעצרת על ידי הפטמה. וכן מותר ליתן בפיו של תינוק מוצץ עם חורים קטנים ונותנים בתוכו ענבים וכדו', התינוק לוחץ בפיו על המוצץ ודרך החורים יוצאים רק הנוזלים, ואין זה נחשב בורר בכלי.

ג. מים שיש בהם תולעים במים, אסור לסננם, אך מותר לשתותם מחמת המסננת שבקצה הברז, ואין לחוש לאיסור בורר, ויפתח מעט לאיבוד. אך צריך לשתותם לאלתר, ולכן אין לקררם ולשתותם אחר שעה.

ד. שמנת חמוצה אם שמים אותה בתוך בד עם כפית מלח, המים נוטפים לאט לאט כל הלילה עד שיוצאים כל הנוזלים, וכך נעשית השמנת החמוצה גבינת שמנת למריחה. דבר זה אסור לעשותו בשבת, דהרי זה איסור מחבץ שהוא תולדת בורר, משום שמפריד בין המים לשמנת וכך נוצר גבינת שמנת.

ה. מאכלים שנותרו בצלחת ורוצים להחזיר כל מאכל למקומו, הרי זה איסור בורר. אלא יש להניח מעט מהמאכל לכל אורכו בסמיכות למאכל הצמוד לו, או ליטלו עם פס מהמאכל הסמוך לו.

לפיכך אורז ואפונה הסמוכים זה לזה, ורוצים להחזיר כל אחד למקומו, מותר ליטול את כל האורז וישאיר פס אורז סמוך לאפונה, או שיטול את כל האורז עם פס אפונה הסמוך לו. וכך יעשה בעוף הסמוך לאורז וכדו', דיטלנו עם כל פס האורז הסמוך לו.

ו. מותר להתיז בושם או מטהר אויר וכדו' לחלל החדר, ואין לחוש לאיסור זורה, ומעיקר הדין מותר להתיז גם כנגד המזגן והמאוורר, אף שכונתו שיתפזר על ידי הרוח בחלל החדר, אך בזה נכון להימנע.

כמו כן מותר לשפוך מים מהחלון, אף שהרוח מפזרת את הטיפות.

כג. נתבאר לעיל דהרעק"א והבה"ל כתבו שיש להקל אף לדעת הרמ"א לשפוך מים לאויר, דכמו שאין מעמר ודש אלא בגידולי קרקע, כך גם זורה אסור רק בגידולי קרקע. ולפי זה לכאורה צריך להיות מותר להתיז בושם ומטהר אויר אף לרוח המזגן או המאוורר, דעל פי רוב בושם ומטהר אויר אינם גידולי קרקע.

אך נראה דאין להתיר על פי זה, דהרי דין זה שאין דישה ומעמר אלא בגידולי קרקע היינו רק מהתורה אבל מדרבנן יש דישה ומעמר אף בדבר שאינו גידולי קרקע, כן מבואר בשו"ע בסיומן ש"ס ובמשנ"ב שם (סקל"ו) לענין מעמר, וכ"כ הפמ"ג (פתיחה לסימן ש"כ אות ו') ועוד פוסקים לענין דש [וכן יש להוכיח מהשו"ע בסיומן ש"כ ס"ח], ואם כן אף זורה יש בדבר שאינו גידולי קרקע מדרבנן, ולכן אין להקל בבושם ובמטהר אויר לשיטתם. ומה שכתבו הרעק"א והבה"ל שיש להקל בדבר שאינו גידולי קרקע אף לדעת הרמ"א, היינו רק בצירוף הסברא הנוספת שהביא [פסקי רישיה דלא ניחא ליה], אך בהתזת בושם ומטהר אויר דאין זה שייך [דהרי מכיון לזה וניחא ליה בזה], אין להקל לשיטתם, דזה אסור לכה"פ מדרבנן.

כד. ומה שנעזר ברוח המזגן או המאוורר ולא ברוח טבעית אין זה סיבה להקל, דמבואר בר"ח (שבת ע"ד ע"ב) ובערוך (ערך זר) דאף הזורה ברוח פיו חייב משום זורה. ונמדבריהם נלמד שאסור לנשוף בפיו על בושם עם קליפתו הדקה כדי שהקליפה תתפזר, דיש בזה איסור זורה דאורייתא.

כה. ובפרט שאפשר לצרף כאן סברא נוספת להקל שאין זה גידולי קרקע, דהמציאות על פי רוב שבושם אינו מגידולי קרקע וכנ"ל.

כו. ובזה עדיף טפי, דהמכשיר לא מפזרם, אלא הרוח הנושבת יש בה לחות.

בית הוראה "הלכה למעשה"

בראשות מורנו הרב שליט"א 24 שעות ביממה *5047

השיעור של מורנו הרב שליט"א יוצא בכל שבוע בעלון ובגיליון, העלון הוא תמצית עיקרי הדברים, והגיליון [כעשרים עמודים] הם הדברים בהרחבה, עם כל המקורות וביאור הדינים לעומקם. לקבלת הגיליון נא לשלוח בקשה למייל: HL50475047@gmail.com ניתן להוריד את כל העלונים והגיליונות שיצאו עד כה באתר קול הלשון.

להארות או הערות ניתן לפנות d0556750270@gmail.com

המעוניינים לסייע בהדפסת העלון לזיכוי הרבים או להקדיש את העלון לרפואה, להצלחה או לעילוי נשמה וכדו' ניתן לפנות בטלפון *5047 שלוחה 9 (24 שעות מענה ממוחשב ומהיר) HL50475047@gmail.com המעוניינים לקבל את הגיליון או העלון בכל שבוע למייל ניתן לפנות למייל HL50475047@gmail.com